

TELEKI GRÓF ANTISZEMITIZMUSA

Amikor az ellentmondásos és konzervatív arisztokratának, gróf Teleki Pálnak egy régi, ma romániai, egykor erdélyi nemesi család sarjának a személyiségéről és munkásságáról szólunk, az igazság kedvéért azt is el kell mondanunk, hogy gróf Teleki Pál a két világháború közötti Magyarország legkövetkezetesebb antiszemitáinak egyike volt.

Politikával korán kezdett el foglalkozni. Először 1905-ben, 26 éves korában választották be az országgyűlésbe. Abban az időben nem szállt szembe azokkal, akik a magyarországi zsidókat en bloc a magyarok közé sorolták. Ne feledjük, akkoriban a magyarok Magyarország népességének alig felét tették, és a népességi mérleg nyelvének ilyen elmozdítása (Magyarországon mintegy 800 000–900 000 zsidó élt) jó módja volt annak, hogy a magyar lakosság lélekszámát statisztikailag megnöveljék. Teleki az 1919-ben megtartott békekonferencián a következőket mondta a zsidókról, s most nem részleteznék, hogy miért: „kiváló írókat, tudósokat, művészeket adtak nekünk, s el kell ismernünk, hogy az asszimiláció után többé már nem zsidók, hanem magyarok”.

Amikor azonban Trianon után már nem volt szükség a mérlegnek erre a nyelvére, amikor a magyarországi nemzeti kisebbségek lélekszáma egészen lecsökkent (kivéve a németeket, de ez más lapra tartozik), akkor a zsidók már nem voltak több, magyarok, ő pedig fölszólította az ő felfogása szerint „liberális” zsidókat, hogy szegüljenek szembe a „keleti” zsidókkal.

Először 1920 júliusában alakított kormányt, és – noha még meg sem száradt a tinta azon a békeszerződésen, amelyben Magyarország aláírásával kötelezte magát arra, hogy nem folytat vallási, nemzetiségi és hasonló megkülönböztetéseket állampolgáraival szemben – még ugyanabban az évben, szeptemberben megszületett egy törvény A műszaki, gazdasági és jogi akadémiára, valamint a tudományegyetemekre való felvétel rendszabályozása semmitmondó címmel.

Ennek a törvénynek tulajdonképpen más célja nem is volt, mint hogy a numerus clausus, amelyet ezzel a jogi aktussal vezettek be, a zsidó egyetemi hallgatók többsége számára lehetetlenné tegye, hogy tanulmányaikat a magyar felsőoktatási intézményeken folytassák. Akkoriban nemcsak Magyarországon, hanem Európában, sőt tulajdonképpen az egész világon is ez volt az első zsidóellenes törvény.

Ezt követően nemsokára, 1921 áprilisában, az USA több városába is ellátogatott, és amikor az ottani diákokkal találkozott, nem rejtette véka alá, hogy számára a zsidók ellenszenveseek. A következőket mondta:

„Szeretném megerősíteni, hogy tévednek azok, akik úgy vélik, hogy a zsidók iránti ellenszenv, amely régen is létezett, s jelenleg is él Magyarországon, a zsidó vallás és általában a zsidók ellen irányul. Ha történészként szeretnék szólni, akkor ezt a galíciai zsidók elleni mozgalomnak nevezném. Elsősorban a betelepülés az, ami gondot okoz és ellenszenvet vált ki az idegenek egy meghatározott csoportjával szemben, azokkal az idegenekkel szemben, akik a nemzet ellen fordultak (!?)”

Szólt arról is, hogy 1785-ben Magyarországon 75 000 zsidó volt, a háború előtt pedig több mint 900 000, de közben azt nem mondta el, hogy a 18. században a zsidók gettóban éltek, hogy mozgásszabadságuk korlátozott volt, számos foglalkozást nem űzhettek, a család legidősebb fiúgyermekét kivéve tilos volt számukra a nősülés, hogy külön adót (Taxa iudeorum) fizettek stb. Adós maradt a válasszal, hogyan lehetséges az, hogy az I. világháború végéig ezek az „idegen elemek” magyarok voltak, amikor, nem számítva az elvétele akadó szélsőséges antiszemitákat, ugyanezek a galíciaiak nem zavarták őket.

Teleki gróf ilyenfajta zsidóellenessége, a zsidóknak ez a felosztása galíciai és más zsidókra, kissé emlékeztet arra, amit napjainkban látunk magunk körül, amikor az áltudományos könyvek és pamflettek tömkelegével igyekeznek holmiféle gyermeteg mércék szerint megkülönböztetni a zsidókat a judeaiaktól.

A Horthy-féle Magyarországnak az első világháború után, hogy kissé keményen fogalmazzak, két tartópillére volt: az irredentizmus és az antiszemitizmus. Az irredentizmust már az óvodában és sok más helyen, gyakran már szinte groteszk méreteket öltve, nevelték bele a gyerekekbe. Magyarországon olyan hangulatot teremtettek, hogy nem lesz ott jó mindaddig, amíg fel nem támad a Szent István-i Magyarország, az első világháború előtti Magyarország, és ha ez feltámad, ahogyan akkoriban mondták, és megoldódik a zsidókérdés, akkor szinte tejjel-mézzel folyó Kánaán lesz Magyarországon. Mindent ennek a célnak rendelték alá, és hogy köznyelvi en fejezzem ki magam, ezzel „tömték” a népet, mert így párhuzamosan számos szociális és egyéb, a lakosság számára létfontosságú kérdést a szőnyeg alá lehetett söpörni. Például: a családok százszázalékosan nem volt egy talpalatnyi földje sem a több százezer holdas latifundiumok mellett, amelyek egy ember vagy egy család tulajdonában voltak, hogy a több tízezer holdas birtokokról ne is szóljunk. Amikor a földreform szóba került, például a választások előtt, akkor többnyire a zsidó nagybirtokok felszámolásáról volt szó, noha ezek a nagybirtokoknak csak kisebb hányadát alkották. Ezt az álláspontot azzal indokolták meg, hogy a zsidók uzsorával szereztek ezeket a birtokokat, de arról egy szó sem esett, hogy a nem zsidó nagybirtokokat hogyan szereztek meg.

A húszas évek elejétől a budapesti egyetem földrajz- és térképészeti tanáráként tudományos munkáival külföldön is tekintélyt szerzett. Politikával kevésbé intenzíven foglalkozott, de nem fordított neki teljesen hátat. Imrédy Béla kormányában 1938-ban ismét miniszter lett, ekkor kezdeményezte az úgynevezett második zsidótörvényt. Előkészítése alatt számos üldöztetés történt, különösen Kisvárdán és Mátészalkán voltak véres összetűzések. A törvényja-

vaslatot védelmezve Teleki azt hangoztatta, hogy az Imrédy-féle kormányban nálánál senki sem radikálisabb a zsidókérdésben. Amikor Imrédynek le kellett mondania, függetlenül attól, hogy megrögzött antiszemita és kifejezetten jobboldali érzelmű volt (politikai ellenfelei zsidó ősökre bukkantak családjában), ismét gróf Teleki lett a miniszterelnök. A törvényt 1939 májusában szavazták meg, ekkor Teleki már kormányfő volt. A törvényben voltak bizonyos kivételek, olyan személyek, akikre a törvény korlátozásai nem vonatkoztak, de a gyakorlatban ezeket a kivételeket nem nagyon tartották tiszteletben. Például gróf Teleki is aláírta az úgynevezett munkaszolgálat megalakításáról szóló előírást. Ide a zsidóknak azokat a korosztályait toborozták, amelyeket egyébként a rendes katonai egységekbe soroztak. A munkaszolgálatos egységekben 1941 végétől 1943 elejéig, de később is, 40 000 zsidót öltek meg. A munkaszolgálat alól kivételt kellett volna képezniük többek között azoknak a sportolóknak, akik Magyarország színeiben olimpiai érmet szereztek; egyiküket, Petschauer Attilát, mégis állati kegyetlenséggel ölték meg, amíg e szolgálat tagja volt.

Ez a zsidótörvény biológiaiilag közvetlenül nem veszélyeztette a zsidókat, de többségüknek, különösen a gazdaságilag gyengébbeknek teljesen ellehetlenítette vagy pedig jelentősen korlátozta az egzisztenciáját.

Már a rákövetkező évben, 1940 őszén, Teleki gróf bejelentette, hogy készül a harmadik zsidótörvény. Ebből az alkalomból jelentette ki a következőket: „(a törvény) világos, radikális és egyszerű lesz, lehetetlen lesz kijátszani, nem úgy, mint az előzőeket”.

Az első két zsidótörvény nem helyezte előtérbe a faji megkülönböztetést. Politikai karrierje elején gróf Teleki nem volt fajgyűlölő, de minél erőteljesebbé vált a nemzeti szocializmus és a náci ideológia, úgy hajlott egyre jobban a fajelmélet felé a zsidókkal kapcsolatban. E törvény tervezetében a faji mércék világosan kifejezésre jutottak. Mire a törvényt megszavazták, Teleki már nem élt.

Az ellentmondásosság különös keveréke volt Teleki. Angolbarát volt, de Magyarország az elsők között írta alá a háromhatalmi egyezményt, a belépési nyilatkozaton pedig az ő aláírása szerepelt. Hitt abban, hogy Magyarország „feltámadhat” a nyugati nagyhatalmak segítségével, lényegében viszont ő tette lehetővé, hogy Magyarországot a német hadigépezetre kapcsolják; egy ideig a zsidók jó magyarok voltak számára, aztán pedig idegen elemekké váltak.

Öngyilkossága nemcsak társadalmi osztályának becsületkódexe alapján, hanem általános emberi szempontból is minden tiszteletet megérdemel. Kimagasló esemény volt, különösen abban az időben. Nagyszerű volt, de nem az egyetlen. A másik közismert magyar politikust, a konzervatív és jobboldali Bajcsy-Zsilinszky Endrét, aki hozzájárult a szerbek és zsidók 1942. januári újvidéki öldökléséhez, később pedig azért szállt síkra, hogy tartásuk tiszteletben a szerbek jogait, Magyarországot pedig mentse ki a halálos német ölelemből, amikor ilyen értelemben szervezkedett, felfedték, letartóztaták és halálra ítélték. Amikor megszökhettek volna, ezt a következő szavakkal utasította vissza: „Becsületes embernek nincs miért szöknie.” Újvidék és még néhány bácskai helység azzal róta le elismerését, hogy településükön utcát neveztek el róla. Hogy elegendő-e ennyi elismerés, az már más kérdés.

Kétségtől Teleki gróf volt az egyik legkövetkezetesebb antiszemita Magyarországon, mielőtt megalakult a Horthy-féle rendszer. Kitaposta, ledöngölte az utat Auschwitzhoz és 600 000 magyarországi zsidó halálához. Bajcsy-Zsilinszky megmondta Teleki grófnak, hogy tisztességes ember nem lehet antiszemita, különösen nem, amikor ilyen időket élnek, de Teleki nyilvánvalóan nem figyelt rá.